CO JE ÚKOLEM MATEŘINKY?

Mateřská škola představuje instituci, ve které jde v první řadě o podporu rozvoje dítěte a prevenci odchylek ve vývoji. U dětí v tomto věku není na nejpřednějším místě hodnocení přínosu mateřinky, ale ve skutečnosti ani jakékoli další edukační instituce, ani měřitelný výkon v konkrétních vzdělávacích oblastech. Podstatný je především efekt úsilí maximálně podpořit všestranný rozvoj dětí a současně je učit co největšímu množství potřebných konkrétních i obecnějších životních dovedností.

Dítě by na konci předškolního období mělo být radostné, optimistické, zvídavé, aktivní, s nadějí hledět do budoucnosti, hojně a kvalitně komunikovat, mělo by mít množství běžných motorických dovedností a být přijatelně vychované. U většiny životních dovedností mají být pokládány základy, byť v této době ještě nebývají patrné, protože dítě není ještě dostatečně zralé, aby je mohlo uplatnit v běžném životě. Proto také přijímáme to, že dítě si v mateřince především volně hraje samo nebo s ostatními dětmi, zároveň se učí hrát podle pravidel, učí se vycházet s dětmi, komunikovat s cizími dospělými, přijímat pravidla skupiny, vstřebává řád programu dne, má dostatek podnětových materiálů, učitelky se snaží zvýšit jeho odolnost vůči náročným situacím i dovednosti řešit je a podpořit jeho pozitivní pohled na život. S trochou nadsázky lze prohlásit, že všechno, co se dítě naučí v mateřské škole, bude používat v dospělém životě.

V souvislosti s mateřskou školou se však neustále setkáváme s některými nedorozuměními, která v posledku poněkud znesnadňují práci učitelek, oslabují spolupráci s rodiči, nebo dokonce znehodnocují smysl jejího působení.

Zjednodušení z neznalosti

Politici i část veřejnosti neúměrně akcentují sociální funkci mateřinky. Podle nich je zde dítě zabezpečeno a oba rodiče se mohou v klidu věnovat práci a zvyšování materiálního standardu rodiny i HDP společnosti – naposledy viz debaty o začleňování dvouletých dětí. Základní úkol mateřské školy je tedy bezpečí dítěte, zajištění jeho základních potřeb a jako bonus nabídka pěkných hraček a her. Když se dítě naučí nějakou básničku nebo písničku, když namaluje pěkný obrázek, jde o příjemné zpestření. Tento sociální aspekt není nutné odmítat, leč nemůže být na nejpřednějším místě.

Takový zjednodušující pohled však také vychází z toho, že nerozumíme dobře zásadnímu významu hry a hrové činnosti pro rozvoj dítěte. Pohlížíme na ně optikou dospělého života, ve kterém je na jedné straně práce, učení a na straně druhé volný čas naplněný hrou, zábavou, sportem nebo nicneděláním. Učení je přece vážné, práce je vážná, hra nám slouží k pouhé zábavě a k relaxaci, odpočinku, když se nemusíme učit nebo pracovat. Neakceptujeme hru jako legitimní formu vyučování. Opakujeme sice rádi Komenského výrok Škola hrou, ale ve skutečnosti chápeme předškolní období nanejvýš jako pouhou přípravu na vážné úkoly základní školy. Až vstupem do ní se dítě stává skutečně velké.

Které učení je „opravdické"?

Školní děti tedy už mají být velké, takže si mají hrát podstatně méně. Touto optikou neustále posuzujeme mateřskou školu a práci učitelek v ní. Stále ještě přežívají pojmy jako předčtenářské dovednosti, pregramotnost, preprimární vzdělání, které stvrzují toto chápání. Výuka angličtiny zvyšuje v očích rodičů hodnotu mateřské školy nejen proto, že angličtina je důležitá, ale i proto, že jde víceméně o opravdické školní učení. Měli bychom už tyto nesmysly opustit. Dítě se prakticky jinak než hrou v tomto období neučí. I z budoucí školní výuky si osvojuje větší či menší díly. A ještě podstatnější je, že se učí od narození tak zásadní dovednosti, obecné postoje, přijímá hodnotová měřítka jako nikdy později.

Takže když mateřinka zařadí kroužek angličtiny, určitě to není žádná vada, ale její hlavní úkoly leží pravděpodobně úplně jinde. Doplňuje domácí výchovu, rozšiřuje repertoár aktivit a hlavně systematickým způsobem podněcuje všeobecný rozvoj dítěte.

Mateřinka nemá v tomto období nahrazovat působení rodičů (rodiny), dítě by v ní proto nemělo trávit příliš času. U nejmenších dětí rozhodně nanejvýš od osmi hodin do oběda, a když je to jen trochu možné, tak maximálně dva až tři dny v týdnu. I nejstarším dětem, které chodí každý den, bych občas dopřál v týdnu odpočinkový den bez mateřinky. Bohužel, někteří rodiče vůbec netuší, co obnášejí rodičovské povinnosti a jaké potřeby má jejich syn a dcera. Takže dítě se rozvíjí výlučně díky pobytu ve školce. Patří jí za to dík, leč rozhodně to není ideál, ke kterému bychom měli směřovat.

Větší kompetence, vyšší nároky

Jestli se občas mluví o rozvolnění pregraduálního vzdělání pro učitele základních a středních škol, pro učitelky mateřských škol bych nároky spíš zvyšoval. Vzhledem k významu, který připisuji tomuto období vývoje dítěte. Za důležité bych pokládal nejen znalosti vývojové a sociální psychologie, speciální pedagogiky, ale i regulérní sebezkušenostní výcvik, trénink komunikace s rodiči i výuku praktické etické výchovy a moudrosti. Nelze totiž zastírat, že se objevují problémy, které působí samotné učitelky svým nedostatečně profesionálním přístupem. Někdy mají rodiče pravdu v tom, že učitelky nejsou dostatečně erudovány k řešení i banálních problémů dítěte. Zatímco znalosti a dovednosti ve specifické oblasti je možné si osvojit na dobré úrovni i v pozdějším věku, získat dovednosti, které potřebuje učitelka mateřské školy, je řádově náročnější. Proto bych si přál, aby pro naprostou většinu učitelek byla příprava pro práci ve školce první vysokoškolské studium.

Přestože mateřinka by neměla být ani v jedné chvíli povinná, učitelky by měly dostat větší kompetence. Prý se nesmí podívat, jestli dítě nemá například vši. Dobře, ochrana konkrétního dítěte je věcí jeho rodičů, ale učitelka musí chránit i ostatní děti ve třídě. Jestliže má dítě problémy, měla by mít možnost vytvářet silnější formální nátlak na rodiče, aby se museli obracet na odborníky.

Václav Mertin,
dětský psycholog

Názory v této rubrice nemusejí vyjadřovat stanovisko redakce.